VILNIUS Šeštadienis, 1930 m. Vasario mėn. 1 d. IV metai

VISŲ ŠALIŲ PROLETARAI, VIENYKITĖS!

Pirmyn!

№ 3 (59)

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS
Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1.
Skrytka Nr. 115.
Red. adr. ul. Antokolska 44, Telef. 958.

EINA DU KARTU PER MĖNESĮ

Prenumerata: Lenkijoj metams 4 auks., pusei metų 2 auks. Lietuvoj metams 4 litai, pusei metų 2 lit. Užsieniuose dvigubai.
Atskiras numeris 20 sk.

Kaino dėmė.

Šiomis dienomis Rygoj įvyko nepaprastai iškilmingas 1905 metų revoliucijos veteranų kongresas. Į kongresą suvažiavo iš visos Latvijos apie du šimtu garsių Penktųjų metų revoliucionierių, aktingų kovos organizacijos dalyvių.

Ryga Penktaisiais metais, tai buvo tas centras, kuriame, susidaręs iš visų Pabaltės krašto socialistinių partijų Federatyvis Komitetas, vadovavo Penktųjų metų revoliucijai. Gal būt del tos priežasties, ne tik Rygoj, bet ir visoj Latvijoj revoliucinis judėjimas buvo daug smarkesnis negu kituose Pabaltės kraštuose. Bet už tai ir pakėlusi galvą reakcija Latvijoj buvo daug žiauresnė. Atsipeikėjęs nuo gautųjų smūgų carizmas, vietinių dvarininkų — vokiškų baronų padedamas, žvėriškiausiomis priemonėmis žudė Latvijos darbininkus ir valstiečius. Orlovo baudžiamieji būriai, vokiškų baronų nurodymais, degino valstiečių sodybas, Latvijos laukus nuklojo revoliucionierių kūnais. Bet tautos revoliucinės dvasios palaužti nepajėgė: idejos nemiršta. Tie žiaurūs budeliai, kurie tada skaitė save galiūnais ir su nepaprastu atkaklumu žudė kovotojus už laisvę, sutrupėjo ir jų dulkes vėjai išnešiojo. Šiandien Latvija yra laisva, nepriklausoma demokratinė respublika.

Ne be reikalo prezidentas p. Zemgalis, sveikindamas revoliucijos veteranų kongresą pareiškė, kad: **„kiekvienas privalo nulenkti galvą tai idejai, kuria vadovavosi dalyviai 1905 metų judėjimo ir ant kiek toji ideja anuomet buvo brangi, ant tiek šiandieną ji turi būti brangesnė“.**

Mums maloniu konstatuoti faktą, kad draugai, Latvijos revoliucionieriai veteranai, eidami prie užsibrėžtojo tikslo, šiandien jau gali laisvai susivažiuoti ir, neterorizuojami žandarų ir kazokų, gali aptarti tolimesnių kovų kelius. Mes lietuviai to dar neturime. Daugelis Lietuvos 1905 metų revoliucionierių veteranų, išvengusių caro kartuvių, buvo kruvinų fašistų nužudyti, daugelis jų pūna Lietuvos fašistiniuose kalėjimuose, kiti vėl emigracijoj vargsta. Mums dar stovi priešaky sunki, atkakli kova su įsigalėjusiais mūsų krašte kruvinais tironais.

Bet linkėdami draugams latviams pasekmingai kovoti ir eiti prie galutino tikslo, galutino laimėjimo, negalime nepaminėti ir to skaudaus ir liūdno fakto, kad Latvijoj šiandieną veteranų skaičiuje yra ir tokių 1905 m. revoliucinių kovų dalyvių, kurie užmiršę viską, lenkia savo galvos prieš reakcininkus, buvusius 1906 m. aktingus budelio Orlovo pagelbininkus. Dvidešimt penki metai, laikas palyginamai trumpas, kad galima būtų užmiršti tas audringas kovas, užmiršti tai, ką pats esi patyręs ir pergyvenęs.

Kuomet 1906 metais Rusijoj pradėjo dūkti reakcija, daugelis aktingų revoliucionierių iš Latvijos, Lietuvos, Lenkijos ir kitų kraštų, besislėpdami nuo žiaurių caro budelių, priversti buvo emigruoti į užsienį. Daugumas jų atsidūrė svetingoj Šveicarijoj, Prancūzijoj, Anglijoj ir kituose laisvuose kraštuose. Ten jie, nors ir gyvendami sunkiose materialėse sąlygose, vis tik jautėsi laisvi, stiprino savo dvasios jėgas, ruošėsi būsimai kovai už savo idealus. Ir nė vienam revoliucionieriui neatėjo į galvą, kad ryt, poryt jis gali būti išduotas caro budeliams. Jie gyveno laisvuose, kultūringuose kraštuose.

Deja, šiandien vykstantieji Latvijoj faktai, pritariant kai kuriems 1905 metų veteranams, nerodo, kad Latvija būtų linkusi sekti kultūringus kraštus. Tos idejos, kuria vadovavosi 1905 metų revoliucionieriai, kuriai, prezidento p. Zemgalio žodžiais tariant, kiekvienas privalo nulenkti galvą, Latvijos valdančiujų politikoj nėra nė šešėlio.

Kaipo vienas iš riškiausių to fakto įrodymų yra 1905 metų revoliucijos veteranų kongreso priimta rezoliucija, kurioj reiškiamas protestas del atėmimo Latvijoj prieglaudos teisės politiniams emigrantams.

Tačiau vertinant Latvijos dabartinės vyriausybės politiką emigrantų atžvilgiu, reikia atskirti du dalykai. Vienas dalykas yra kuomet vyriausybė neleidžia politiniui emigrantui apsigyventi, susirasti darbą ir pasiūlo ieškoti prieglaudos kitur. O jau visai kitas dalykas, kuomet vyriausybė tam tikrais, kartais labai menkos vertės sumetimais, politinius emigrantus—kitų valstybių revoliucionierius gaudo ir išdavinėja budeliams, kaip pastaruoju laiku pasielgė Latvijos vyriausybė su Lietuvos revoliucionieriu dg. Misiuliu, išduodama jį kruviniems fašistams.

Latvijos vyriausybė laikydama d-gą Misiulį virš pusės metų kalėjime, gerai žinojo, kad jis yra revoliucionierius, aktingas kovotojas prieš Lietuvoj siančiantį kruvinąjį fašizmą. Informavo apie taj Lietuvos politinės emigracijos vadovybė, informavo Latvijos S. D. D. Partija, pagaliau Vokietijos Reichstago pirmininkas dg. Loebe ir Belgijos socialistų vadas dg. Vandervelde prisiuntė Latvijos vyriausybei savo pasiūlymus dg. Misiulio, kaipo socialdemokrato ir aktingo revoliucionierio neišduoti fašistams. Ir vis tik, nežiūrint to, Latvijos vyriausybė d-gą Misiulį išdavė. Todel reikia pasakyti, kad Latvijos vyriausybė ne tik save sukompromitavo demokratinio pasaulio akyse, ne tik sumynė į purvą tą ideją, kuria vadovavosi 1905 metų revoliucionieriai, kovotojai už Latvijos laisvę, bet tokiu savo žygiu ji ir patį Latvijos Demokratinės Respublikos vardą sutepė Kaino dėme.

„Rinkimai" ir demokratija.

Tautininkai, priėję su savo valstybine išmintimi liepto galą, ne juokais rengiasi „rinkimams". Kol kas eina paruošiamieji darbai prezidentui rinkti. Rengiamas yra rinkimų įstatymas, kurs turės išaiškinti, kaip reikia suprasti „ypatingus tautos atstovus", kurie prezidentą renka. Prieš išleisdami rinkimų įstatymą tautininkai tiria situaciją, kalbina liaudininkus, krikščionis ir ūkininkų partiją, **žada toms partijoms, už palaikymą Smetonos kandidatūros, įvairių kompensacijų.** Nuo to, kaip tautininkai su „pasyvia opozicija" susikalbės, pareis ir pats rinkimų įstatymas. Nuo susitarimo pareis ir „rinkimų" metodai — jei „opozicija" rems Smetoną, mažiau bus vartojama tautiška nagaika, o jei ne, tai „rinkimai" bus atlikti hotentotiškomis priemonėmis. Tautininkai, turėdami savo rankose vykdomąją ir įstatymų leidžiamąją valdžią, gali rinkikų skaičių apriboti kaip patinkami, gali į „rinkimų" darbą įkinkyti visą administraciją, nekalbant jau apie geležinį vilką, ūkininkų vienybę ir t. p. paslaugias reptilijų organ zacijas. Iš to fakto, kad tautininkai daro pasiūlymą buržuazinėms partijoms už „kompensaciją" palaikyti Smotonos kandidatūrą, matosi tautininkų baimė eiti į rinkimus. „Savivaldybių" sušmikioti „rinkimai" parodė, kad tautininkai, net turtingesniųjų mūsų krašto gyventojų tarpe, neturi to pasitikėjimo, koks reikalingas būtų Smetonai prašmugeliuoti į prezidentus. Del to tautininkai ieško kompromiso su buržuazinėmis ir klerikalinėmis grupėmis del sudarymo bendro fronto prieš Lietuvos darbininkus ir biednesniuosius valstiečius. Ne tik tautininkai, bet ir Voldemaras vil'oja bekaulę buržuaz nę opoziciją į kovą „už parlamentarizmą". Ar susitarimas tarp diktatorių ir buržuazinės bei klerikalinės opozicijos įvyks, tas pareis nuo tų „kompensacijų", kokias tautininkai sutiks duoti. Susitarimą, be kitų kliūčių, apsunkina dar ir opozicijos baimė, kad tautininkai jos neapgautų, nes trejų metų patyrimas ir liaudininkus, tur būt, bus pamokęs, kaip tautininkai laikosi savo pažadų. Apie pačius tautininkų siūlymus buržuazinėms grupėms kol kas dar tik „kalbos eina", ir plačiau apie juos galime bus kalbėti, kai bus žinomas jų turinys. Šiandien betgi jau aišku, kad lietuviškas fašizmas ieško kelių užtikrinti sau pasiektus laimėjimus ir teisiniai savo pozicijas įstiprinti. Visa valdž a yra fašistų tautininkų rankose, dvarininkų ir buržuazijos reikalai yra „apginti", žemės reforma sustabdyta, demokratiškos savivaldybės panaikintos, darbininkų apsaugos įstatymai pakeisti darbininkų nenaudai arba visai panaikinti. Vienu žodžiu, tautininkai jaučiasi užtenkamai pasitarnavę Lietuvos turtingiesiems sluoksniams ir nori dabar savo reakcinius laimėjimus užtvirtinti. Padėtis, koki Lietuvoje susidarė nuvertus Voldemarą, buvo neaiški — voldemariškas fašizmas ir „tautos vadų" didybė subankrutavo, o jokio naujo tvarkymosi kelio smetoniniai **fašistai negali sugalvoti**, todel ir pradedama kalbėti apie leitenantų konstituciją, kurios „bus laikomasi". Jei fašistams pasisektų buržuazinę opoziciją papirkti ir ši pripaž ntų leitenantų konstituciją, tai tas, be abejonės, smetoninių tautininkų poziciją įstiprintų, nes patvirtintų gruodžio perversmą su visais jo padariniais.

Žinoma, tautininkai galėtų dar kurį laiką ir nekalbėdami apie „rinkimus" kraštą valdyti, bet per ilgai toks neaiškus valdymas negali tęstis. Nusibankrutavę „tautos vadai" nebegali valdyti pasiremdami vien tik kumsčiu ir savo neklaidingumu. Jie norėtų pasiremti dar ir „rinkimais", bet, žinoma, rinkimais tokiais, kurie jų ponavimui negręstų pavojumi. Be to, užsienis daro į „tautos vadus" nemaža spaudimo ir verčia juos „legalizuotis". Tos tai priežastys verčia smetoninius fašistus kalbėti apie „rinkimus".

Pereiti metai Lietuvoje buvo pusėtinai derlingi, o tautininkai stengiasi įkalbėti valstiečiams, kad geras derlius tai Smetonos nuopelnas. Pasitikėdami „Smetonos derliumi" fašistai mano. kad šiais metais gali būti patogus ir laikas rinkimams. Tiesa, Lietuvos darbininkai skursta, minios bedarbių jau dabar badauja, biednesnieji valstiečiai neišsimoka savo skolų ir mokesnių, bet biedniesiems gyventojams fašistai ir nemano duoti balsavimo teisę, arba jei ir duos, tai žymiai ją apkarpys. Jeigu krikščionys su liaudininkais pripažintų leitenantų konstituciją ir padėtų išrinkti Smetoną prezidentų, tai tautininkai po „rinkimų" jaustųsi kur kas stipriau ir prieš užsienius galėtų pasirodyti kaip „tikri demokratai".

Nežinoma dar, kaip liaudininkai su krikščionimis į Smetonos išrinkimą į prezidentus už „kompensaciją" žiūrės, bet vis viena, kaip jie nežiūrėtų, **Lietuvos darbo demokratija leitenantų konstitucijos negali pripažinti ir niekada nepripažins.** Nesiras Lietuvoje socialisto ir demokrato, kurs skaitytų Smetonos konstituciją sau privaloma; nesiras Lietuvoje darbininko ir sąmoningo valstiečio, kurs pasitenkintų tos konstitucijos vykdymu. Leitenantų konstitucija ne tik savo kilme, bet savo turiniu darbo demokratijai yra visai nepriimtina. Iš reakcingos leitenantų konstitucijos tautininkai nori padaryti liaudžiai retežius, su jos pagelba jie nori laikyti vergijoj darbo mases, todel darbo liaudis turi tą konstituciją sugriauti. Sugriauti visomis priemonėmis, kokios tik yra prieinamos ir tikslios. Negali būti **demokratinės** partijos, kuri del kokių nors „kompensacijų" pripažintų tą konstituciją Lietuvai privaloma ir, jeigu liaudininkai su ta konstitucija sutiktų, jie nustotų ir to šešėlio demokratizmo, kurį šiandien, dėka Dr. Griniui ir visai eilei pasišventusių kovotojų už demokratiją, liaudies akyse dar turi.

Bet, atmetant leitenantų konstituciją, nereiškia, kad ir „rinkimus" turėtume boikotuoti. Tas klausimas tektų spręsti išeinant iš to, ant kiek dalyvaudami rinkimuose galėtume prisiartinti prie mūsų tikslo — nuvertimo liaudies neprietėlių valdžios su jos „konstitucijomis", „tautos vadais" ir visu „tautišku" balaganu. Būtų didelė klaida nors valandėlei tikėtis kokios nors permainos gerojon pusėn iš žadamų fašistiškų rinkimų, ar net iš žadamo tautininkų flirto su buržuazinėmis ir klerikalinėmis partijomis. Lietuvos darbo demokratija permainų savo naudai gali tikėtis tiktai tiek, kiek savo pajėgomis mokės iškovoti.

A. B.

Fašistų politika ir Vilniaus klausimas.

1928 m. „Vilniaus Šviesos" 7–9 Nr., b. Laikinojo Lietuvių Komiteto pirmininkas p. Alseika str. „**Vilniaus klausimu**" tarp kitko rašė: „...tas klausimas jau senai vartojamas partijų lenktyniavime savo patriotizmui įrodyti, pastaruoju gi laiku jis virto priemone valdančiai partijai (tautininkų-fašistų N. B.) sutvirtinti savo diktatūrą". Savaimi aišku, kad p. Alseika, čia kalba apie buržuazines Lietuvos partijas, nes socialistinėms tokios „patriotizmo lenktynės" yra visiškai svetimos. O kad ta p. Alseikos pastaba yra teisinga, del to negali kilti jokių abejonių tam, kas bent kiek arčiau pažįsta vidujinį Lietuvos gyvenimą. Be to reikia pabrėžti, kad ši pastaba nėra kokia nors naujiena. Bet jeigu mes ją čią pacitavom tai tik kaipo charakteringą iliustraciją ir kaipo atvirą prisipažinimą vieno iš liberališkos buržuazijos atstovų, kuo jo bendraminčiams yra Vilniaus klausimas.

Mums ta tema jau ne kartą teko rašyti, demaskuojant buržuazijos politines spekuliacijas O jeigu mes šiandien vėl grįžtame prie tos temos, tai tik todel, kad šiais 1930 metais tautiniai fašistinė buržuazija suruošusi „Vytauto Didžiojo" maskaradą, per ištisus metus yra pasiryžusi varyti šlykščiausią spekuliaciją tautiniais plačiųjų masių jausmais, tuo tikslu, kad nukreipti liaudies dėmesį nuo socialinių ir politinių mūsų krašto klausimų ir kartu stiprinti savo grobuoniškos politikos pozicijos. **Tam ir tik tam tikslui** suruošusi ji „Vytauto Didžiojo" maskaradą, efektingumo dėliai įvedė į tą maskaradą, kaipo atrakciją ir Vilniaus klausimą, jungdama Vilnių su Vytauto Didžiojo dvasios stiprybe ir t. t. ir t. t. Užtenka tik mums paimti į rankas kokį nors fašistinį ar pusiau fašistinį laikraštį ir mes jame skaitome riebiomis raidėmis įrašytus sekančius šūkius: „1930 m. **Vytauto Didžiojo Jubiliejaus metai. Šiais metais atgimkime Vytauto Didžiojo dvasia ir tvirtai ženkime Vilniaus keliais**". Arba: „**Vytautas Didysis suvienijo ir išplėtė Lietuvos žemes, mūsų pareiga dirbti vieningą darbą ir grąžinti išplėštą Vytauto Didžiojo tėviškę, jo sostinę — Vilnių!**"

Iš tų poros obalsių aiškiai matome, kaip tautiniai-fašistinė buržuazija pradeda savo ruošiamą Vytauto Didžiojo maskaradą 1930 m. Bet tai dar tik pradžia maskarado. Reikia laukti, kad jo galas bus dar efektingesnis. Juoba, kad fašistai šiais maskarado metais rengiasi ir prezidento rinkimus pravesti ir seimo rinkimus sulyg leitenantų konstitucijos prašmugeliuoti. Tų tikslų atsiekimui, be abejo, jie ateity stengsis dar šaunesniu padaryti visą tą maskaradą, kad tik atbu-

Mateotti mežudymas [1]).

Kas nužudė?

Dabar kyla klausimas, kas buvo Mateotti žudytojai?

Žinoma yra, kad tiesioginis to žvėriško darbo kaltininkas buvo garsus banditas Amerigo Dumini, turįs ant savo sąžinės jau daugiau dvylikos žmogžudysčių, su keleta padėjėjų: Volpi, Viola, Malacria, Poveromo.

Kas gi per vienas tas Dumini?

Paklausykime ką jis apie savę pasakoja savo pasikalbėjime su fašistu Piurin'u:

— Turiu ant savo sąžinės jau vienuolika ar dvylika žmogžudysčių. . sulig įgaliavimo (per mandato). Esu tampriai susirišęs su tais, kuriem tarnauju. Šiandien man nieko daugiau nelieka, kaip varyti savo darbą toliau. Jeigu nuo savo darbo atsisakyčiau, prieš akis man stotų klausimas: badas arba mirtis.

Amatas jo aiškus: žudyti „per procura" (sulig paliepimo...)

Tas žmogus buvo asmeninis Mussolini prietelis.

Kaipo įrodymas tos draugystės gali būti Mussolini fotografija, kurią jis su atetinkamu draugišku užrašu Dumini yra padovanojęs. Reprodukciją tos fotografijos galima rasti laikrašty „Sassaiola Fiorentina". To laikraščio numeris yra Tautos Bibliotekoj Florencijoj.

Aišku, kad Dumini nužudė Mateotti sulig įsakumo iš kalno.

Dabar tik gali kilti klausimas, kas buvo to įsakymo autorius?

Teisingą ir neabejotiną atsakymą į tą klausimą duos mums ateitis. Tuo tarpu tvirtinti nieko tikro negalime. Daug paslapčių laiko žmonės savyje. Ir laikys jas, turbūt, iki gyvens Mussolini, iki gyvuos fašizmas!

Vienok šiandien galima tiktai daryti atatinkamus daleidimus.

Tačiau mums nėra jokios abejonės: nežiūrint ar Mussolini įsakė nužudyti Mateotti, ar neįsakė, vis viena atsakomybė tos žiauros žmogžudytės krinta jam. Nes Mussolini—tai asmuo, kuris sukūrė Italijoj nuodijančią smurto, prievartos, teroro ir žudynių atmosferą, iš kurios išėjo ir Mateotti nužudymas.

Reiškia, Mussolini neša visą atsakomybę už Mateotti mirtį: atsakomybę ne tiktai moralę ir politinę bet ir baudžiamą, — kaipo kaltininkas tos žmogžudystės paskatinimo.

[1]) Žiur. „Pirmyn" 2 nr.

kinus zoologiniai-šovinistine demagogija politiniai-socialinį plačiųjų masių pajautimą.

Bet tuo tarpu palikę kitus klausimus ateičiai, grįžkime prie įvestos maskaradan atrakcijos-Vilniaus klausimo.

Pradžioje pažymėjom, kad Vilniaus klausimas buržuazinių Lietuvos partijų jau nuo senai yra paverstas šlykščiausios spekuliacijos objektu savo politinių tikslų atsiekimui. Dabar prisižiūrėkim arčiau, kaip tie spekuliantai tą klausimą „sprendžia".

Norintiems sužinoti, kaip mes socialistai, į tą klausimą žiūrime, patariame pasiskaityti 1927 m. „Pirmyn" 7 n-ry tilpusi straipsnį: **Socialistinis Internacionalas ir Vilniaus konfliktas"**. Ten yra pareikštas tuo klausimu Socialistinio Darbininkų Internacionalo nusistatymas, kuris kartu yra ir mūsų principiniu nusistatymu ir todel čia jo, nematome reikalo kartoti.

O kaip „sprendžia" buržuazija tą klausimą — tai mes tuoj pamatysim. Kiek anksčiau visokio plauko lietuviškieji „patriotai", kas liečia Vilniaus klausimą pasitenkindavo tuo, kad patys kartodavo ir visiems liepdavo kartoti: „Mes be Vilniaus nenurimsim". Bo to, per „Vilniaus Vadavimo Sąjungą" rinkdavo aukas, kurių didelę dalį tos sąjungos instruktorius p. V. Uždavinys Vilnių vaduodamas... su panelėmis prauliodavo.

Pereitais metais „Vilniuj Vaduoti Sąjunga", kad pateisinti aukų rinkimą ir nieko neveikimą, pradėjo leisti laikraštį „Mūsų Vilnius", kuriame ėmėsi kiek plačiau ir nuodugniau kalbėti Viliaus reikalu, nagrinėdama visokius to klausimo išsprendimo galimumus.

Taip tai atrodo viena t. y. oficialė tos vedamos akcijos pusė. Bet šiandien, kuomet mes turime po ranką „Mūsų Vilniaus" 15 numerių, galime aiškiai pamatyti ir neoficialę t. y. faktiną tos akcijos pusę, kuri kaip tik atatinka tam, ką mes anksčiau esame pasakę. Ji yra gryna spekuliacija Vilniaus klausimu politiniame Lietuvos vidaus gyvenime.

Įrodymui to, pasiskaitykime ką rašo „Mūsų Vilniaus" 15 n-ry p. Purickis-Vygandas vienas iš stambiausių fašistinio rėžimo šulų Lietuvoj, o kartu ir vienas iš stambiausių Vilniaus „vaduotojų". Purickio-Vygando nuomonė tuo reikalu yra dar ir del to charakteringa, kad visi puikiai atsimename, kaip jis būdamas Lietuvos užsienių reikalų ministeriu Vilnių „vadavo". Būtent. Jis tą „vadavimą" visai praktiškai buvo pastatęs: šaukti „mes be Vilniaus nenurimsim" ir kartu **šmugeliuoti sachariną ir kokainą**. Šiandien gi tas sacharinščikas ir kokainščikas minėtam „Mūsų Vilniaus" N-ry str. „Pora minčių dėl Vilniaus vadavimo" rašo: „...Dėl to ir mes, jei rimtai galvojam apie Vilniaus atvadavimą, tai turim paskelbti **griežtą kovą vidaus vaidams.**

„Reikalinga auklėti tokią nuomonę, **kad kas kelia vaidus vis tiek dėl ko, yra tautos priešas**, nes skaldo vienybę ir nuodija tautos organizmą. Užnuodytas organizmas stengiasi kuogreičiausia nuodus izoliuoti ir išmesti.

„Taip reikia elgtis ir su tais, kurie nuodija tautos organizmą vaidais: **juos reikia kuogreičiausia izoliuoti ir išmesti"**. (Pabraukimai mūsų. N. B.).

P. Purickis-Vygandas, kuris būdamas Lietuvos užsieniu ministeriu ne tik „rimtai galvojo apie Vilniaus atvadavimą", bet visai rimtai Vilnių „vadavo" šmugliuodamas kokainą ir sachariną, — perėjęs į fašistų eiles visai aiškiai ir atvirai pasisako kuo yra Vilniaus klausimas fašistams vidaus politikoj. Jeigu mums nebūt tekę skaityti Purickio-Vygando vedamųjų straipsnių fašistiniuose laikraščiuose „Lietuva", „Lietuvis" ir pagaliau „Lietuvos Aidas" — tai galėtų kilti kokios nors abejonės del to, kaip suprasti tuos **vidaus vaidus.** Bet po trijų metų fašistinio režimo praktikos, kiekvienam aišku, ką Purickis-Vygandas skaito vaidais ir kaip fašistinė administracija elgiasi su tais, sulyg Purickių manymu, keliančiais vaidus prieš fašistinį smurtą ir terorą. Su jais, fašistinė administracija elgiasi tik pagal Purickio receptą t. y. kaipo „tautos priešus" „išmeta (į Varnius) ir izoliuoja" (kišdama į kalėjimus arba šaudydama).

Reikia pažymėti, kad toks nusistatymas Vilniaus vadavimo atžvilgiu yra ne vien tik Purickio, bet viso fašistiniai-buržuazinio lagerio Lietuvoj. Tas sluoksnis, pagrobęs valdžią į savo rankas, pirmon eilėn prisidengęs Vilniaus vadavimo obalsiu nori išauklėti nuomonę, kad kas kovoja prieš fašistinę diktatūrą ir jos niekšybes, tas „ardo vienybę", „yra tautos priešas" ir jį kaipo **tokį reikalinga išmesti** arba **izoliuoti**, kas liaudies kalba reiškia pasodinti **į Varnius, į kalėjimą, arba sušaudyti**. O jau paskui, kaip tos taktikos laikydamosi tautiškai-fašistinė Lietuvos buržuazija išauklės

---

Kad aukščiau pasakytas tvirtinimas yra pamatuotas, galima įsitikinti paskaičius kaip Mussolini kalbėjo į savo šalininkus ir kaip jis yra išsireiškęs savo spaudoj.

1923 m. sausio mėn. 26 d. Mussolini komunikate „Agenzia Italica" rašė:

— Primenam visiems fašistinės vyriausybės šmeižikams, kad ministeris pirmininkas vyriausybės tikslus sekančiai suformulavo: parama tiems, kas su vyriausybe dirba, o švinas tiems, kas jos pamatus rausia. Tų pačių metų vasario mėn. 4 d. Romoj Mussolini kalbėjo:

— Fašistinė vyriausybė privalo turėti 200 tūkstančių karabinų laikymui paklusnume tų visų visuomenės žulikų (taip Mussolini vadino opoziciją).

Vasario m. 11 d. Deputatų Rūmuose Mussolini pasakė:

— Vidaus politikos klausimais negali būti keliamos jokios diskusijos. Visa kas vyksta, vyksta mano noru, sulig mano įsakymo ir suprantama aš už tai asmeniškai nešu visišką atsakomybę. O tie, kurie norėtų šmeižti fašizmą užsieny ir griautų jį krašto viduje, tegul žino, kad jų darbas baigsis blogai.

Kovo mėn. 7 d. kalbėjo:

— Aišku, kad noriu valdyti galimai didesnėj santaikoj, susiklausime su krašto piliečiais, bet pakol tas susiklausimas įvyks ir sutvirtės, privalau sutraukti apie save maksimum pajėgų. Nes gali išeiti taip, kad to susiklausimo reikės ieškoti jėga ir kiekvienu atsitikimu santaikai palaikyti reikia turėti savo žinioj jėgą.

Birželio m. 9 d. senate Mussolini pareiškė:

— Jeigu priešas pakels savo galvą ir toną savo kvailos opozicijos, tai fašistai vėl suglaus savo jėgas, o tada: vargas nugalėtiems!

Spalių mėn. 28 d. Mussolini kalbėdamas Medjolane fašistinių sukaktuvių proga grasino:

— Fašistinė tvarka laikysis, kadangi mes sistematiškai naikiname mūsų priešininkus.

Kartą, kuomet Mateotti parlamente polemizuodamas su Mussolini, kaip sakoma „suvalgė jį su visais kaulais" — Mussolini apleisdamas salę įsiutęs sumurmėjo:

— Tą Mateotti reikia iškelti iš balno...

Pagaliau 1924 m. gegužės m 30 d., kuomet Mateotti pasakė garsiąją kalbą, iškeldamas fašistinį smurtą ir terorą laike parlamento rinkimų, Mussolini apleisdamas salę, lūpas savo kramtydamas tarė:

— Tas žmogus jau senai neprivalo vaikščioti!

fašistų rekomenduojamą nuomonę „apvalys tautos organizmą nuo nuodų" ir užtikrins sau amžiną viešpatavimą — tuomet ji Vilniaus klausimo išsprendimui pasinaudos katalikiško kunigo Vaižganto-Tumo receptu, kuris tame pačiame „Mūsų Vilniaus" N-ry str: „Sostinė—natūralus padaras" rašo: „...Ir lenkai jaučia po savo letena tebėsant gyvą geografišką ir sociališką organizmą, kuriam vokiškai vadinant, Hinterland, yra visa Lietuva. Tik kai mes manome sostinę turint sugrįžti į valstybę, **lenkai mano antraip, valstybę privalant sugrįžtį į savo sostinę. Tegu sau būtų ir taip Mums vis viena, bet tik nepriklausomiems.** (Pabraukta mūsų. N. B.).

Iš paskutinių pabrauktų eilučių matome, kad Tumas-Vaižgautas yra net šalininku atidavimo **Kauno už Vilnių**. Ligi šiol tos idėjos šalininkai Lietuvoj paprastai buvo vadinami renegatais, išdavikais ir t. t. Bet jei po šio straipsnio Vaižganto Tumo niekas tokiu neapšaukė ir jeigu redakcija jį be jokio prierašo ir pastabų patalpino, reiškia, kad ne tik Tumas-Vaižgantas, bet ir visa „Vilniui Vaduoti Sąjunga" yra tos nuomonės. O jeigu tos visos Vilniuj vaduoti akcijos šalininkai ir visa sąjunga šiandien to visai viešai dar neskelbia, tai tas matyti daroma politiniais sumetimais padiktuotais fašistinių „tautos vadų", kurių politiniu įrankiu yra visa toji „sąjungą" ir jos vedamoji akcija. O tie politiniai sumetimai sekantieji: Pirmiau išgydyti Lietuva pagal Purickio-Vygando recepto, o jau paskui įdėsim jai jos širdį — Vilnių, pagal Tumo-Vaižganto recepta.

Tokios ir tik tokios dviveidiškos politikos Vilniaus atžvilgiu laikosi fašistiniai tautinė buržuazija. Tai turi suprasti Lietuvos liaudis ir nuplėšti fašistiniams spekuliantams jų maskes ir vietoj tų niekšų gaivinamos „Vytautų dvasios" atgaivinti Lietuvoj 1905 metų revoliucijos dvasią, kuri buvo Lietuvos liaudies tikro klasinio atgimimo priešaušriu ir kuri galų gale turi tapti plačiųjų liaudies masių aušra Laisvoj, nepriklausimoj ir demokratinėj Respublikoj tikroj tų žodžių prasmėj.

N. B.

Perskaitęs „Pirmyn" duok kitam.

„Bus rinkimai".

Treji metai — laikas neilgas, o vienok mūsų kruvinieji „tautos vadai" spėjo per tą laiką idėjiniai nusigyventi, arba, kalbant paprasčiau, spėjo visiškai susikriušti. Tiesa, programos jie niekada neturėjo, ateities perspektyvų pas juos nebuvo, bet užtat buvo kokios tai neaiškios viltys, buvo pažadai, buvo pas kai ką pasitikėjimas... Dabar nieko to nebėra. Voldemariniai fašistukai vaikšto, kaip musėlės rudenį, nosis nuleidę, užguiti, o smetoniniai gyvena tai dienai ir... rengiasi seimo rinkimams. Viltys išgaravo, pažadai nebevilioja, o „tautos vadų" autoritetas savytarpėse rietenose dingo. Todel nestebėtina, kad diktatoriai karts nuo karto bando atsiriboti nuo italijoniško fašizmo. Smetona savo paskutinėje kalboje sakė, kad Lietuvai italijoniškas fašizmas netinkąs, nes, girdi, lietuviai neturį entuziazmo, nemoką darniai siekti aukštų fašistiškų idealų. Jei spresti iš Smetonos kalbos, tai lietuvių tauta nesanti prie fašistinės tvarkos priaugusi, na o „Lietuvos Aidas" tvirtina, kad lietuviškojo fašizmo vadai buvę per skysti ir del to nesugebėję fašizmo įgyvendinti.

Iš to lyg ir sektų, kad mūsų „tautos vadai" atsižegnoja nuo italijoniško fašizmo ir pradės kopijuoti vengriškąjį fašizmą, kur yra ir seimas ir rinkimai ir vis viena saujelė aristokratų krašte ponauja.

Fašistiškos linijos raida.

Gruodžio putčas pastatė prie valdžios vairo grupę neatsakomingų avantiuristų su prasivogusiu Voldemaru prišaky. Del svieto akių ištižėlis Smetona buvo paskelbtas irgi „tautos vadu" ir prasidėjo „nauja era". „tautiška kūryba" ir „didingi" tėvynės pergyvenimai. Voldemaras paimdamas valdžią savo laiške p. Griniui taip nupiešė savo programą:

„Aukštai gerbiamas
pone Respublikos Prezidente!

„Paklaustas Tamstos ar galima įvesti į konstitucinę tvarkę susidėjusią padėtį iš kurios išėjo mano kabinetas, aš turiu garbės užtikrinti, kad visos bus padarytos pastangos tiek mano tiek viso kabineto, kad tai įvyktų kuogreičiausiai. Pamatinis mano uždavinys besiimant sudaryti

Fašizmas niekam vertas, jeigu dar leidžia kalbėti tokiam priešininkui!

Mussolini leiborganas „Popolo d'Italia" gegužės mėn. 3 d. 1923 m. apie Mateotti rašė:

— Kas liečia Mateotti tai jis privalo žinoti, kad po tiek jo parašytų ir pasirašytų biaurių raštų, jeigu vieną gražią dieną jį atras su suskaldytą galvą, jis neturės teisės niekam apie tai pasiskųsti.

Porai dienų praslinkus po Mateotti kalbos pasakytos gegužės mėn. 30 d. „Popolo d'Italia" rašė:

— Mussolini skaito, kad fašistai turi perdaug kantrybės, nes kuomet Mateotti pakartotinai pasakė savo provokacinę kalbą ji verta yra **daugiau ko tai labiau apčiuopiamo**, negu pavadinimas „šaika" mestas fašistų deputato Giunta.

Įspūdžiai.

Kuomet Mussolini sužinojo apie Mateotti pražuvimą, sarkastiškai sušuko:

— Socialistai susirūpinę, kad neberanda Mateotti! Jis turbūt tikrai į burdelį nuėjo!

Apie tai papasakojo artimiausis Mussolini draugas, jo dešinioji ranka Cesaris Rossi.

Rossi savo laiku nutraukė santykius su Mussolini ir pabėgo į užsienį. Būdamas Paryžiuje jis paskelbė apie Mateotti nužudymą labai įdomias reveliacijas. Tas pats Rossi pasakoja, kad Mussolini kiek vėliau po Mateotti pražuvimo pareiškė:

— Iki šiol Mateotti visuomet ieškojo opozicijos, o dabar opozicija po griovius ieško Mateotti.

Tai buvo birželio m. 11 dienos vakare.

O ant rytojaus parlamente Mussolini apgailestavo tą įvykį ir pažadėjo padaryti viską kas galima nušvietimui tos paslaptingos bylos ir kaltininkus nubausti.

Deputatas Chies pareikalavo, kad Mussolini duotų tikslesnius paaiškinimus ir sušuko:

— Tegul ministeris pirmininkas kalba!

Bet Mussolini tylėjo... Tuomet deputas Chies pasakė:

— Jis tyli, taigi matyt toje byloje įpainiotas.

Tie deputato Chies žodžiai iššaukė fašistų tarpe didelį triukšmą. Fašistai pareikalavo, kad jis savo sunkius kaltinimus atsiimtų.

Bet iš visko matyti buvo, kad Mussolini tuo įvykiu yra labai susijaudinęs... Tylėjimas jo buvo geriausiu įrodymu jo sumišimo.

Pagaliau birželio m. 13 d. Mussolini padarė platesnį toj byloj pranešimą. Kalbėjo jis kaip tikras aktorius, kartodamas gerai iškaltą savo rolę:

— Jeigu šioj salėj yra kas nors, kuris turi teisę

kabinetą susidėjusiomis sąlygomis buvo įvesti Lietuvoje teisėtą konstitucinę tvarką. Giliausiu mano įsitikinimu Lietuvai gresia mirtinas pavojus, jeigu greitu laiku nesusidarys teisėtos ir konstitucinės padėties. Jeigu man nepasisektų to padaryti, aš iš patpradžios rezervavau sau teisę prasišalinti ir nuimti nuo savęs visą atsakomybę užtai, kas įvyks. Aukštai Tamstą gerbiąs.

(—) prof. A. Voldemaras.

18.XII 1926 m. Kaune.

Toki buvo Voldemaro „programa", su kuria jis apgavo Grinių ir liaudininkų galvos. Smetona ne laiškus rašė, bet iškilmingai prisiekė laikytis konstitucijos.

„Taip man, Dieve, padėk", sakė Smetona, ir visa Lietuva linki, kad **„taip"** jam Dievas padėtų

Tai buvo pirmas etapas fašistinėj raidoje. Po to sekė **„tautos atsiklausimas"**, kurį Smetona iškilmingai proklamavo ir ant stulpų išlipino. Buvo padaryti balsuotojų sąrašai ir šimtai apmokamų agitatorių zujo po kaimus ir miestelius agituodami žmones eiti pasisakyti už fašistišką konstituciją. Melagingas „tautos atsiklausimas" pasirodė nepatogus ir „buvo atidėtas vėlesniam laikui", o tuo pačiu metu liaudžiai, kuri Tauragėj, Alytuje ir kitur pasisakė už demokratiją, buvo suruošta kruvinos skerdynės.

Grįžęs iš Ženevos gruodžio mėn. 1927 m. Voldemaras spiovė į visokius atsiklausimus ir pradėjo **vienas** Lietuvą gelbėti. Prasidėjo trečias, Voldemaro asmeninės diktatūros, tarpas su karo lauko „teismais", geležinio vilko bandomis, opozicijos ardymu ir t. p. padariniais. Nuo to laiko ir fašistų tarpe prasidėjo rietenos. Petruitis, Skorupskis, Daukantas, Plechavičius ir kiti smetoniniai parazitai viens po kito kėlė maištą prieš visagalintį Voldemarą, kol pagaliau jo nenuvertė. Atsidūrę be Voldemaro fašistai ir vėl trypia vietoje, dairosi į šalis ir šiandieną nežino, ką rytoj sugalvos ir ką kalbės. Tūbelio valdžia kartais kalba su ilgesiu apie fašizmą, kartais žada Seimą šaukti, o tikrenybėj rūpinasi tik, kad kaip nors ilgiau galėtų dar Lietuvą „gelbėti" ir plėšti.

„Vadų" krizis.

„L. Aidas" pakartotinai bado Voldemarą, primeta jam italijonizmą, jo nemokėjimą bet ką kurti ir t. t. Tikrybėj lietuviškas fašizmas iš viso neturi vadų, nekalbant jau apie centrinę figūrą, kuri atstotų programą. Taip vadinamieji „tautos vadai" Lapėno, Žilinskio, Vileišio ir p. tipo, tai pasigailėjimo ir paniekos verti smulkūs karjeristai, besinaudoją susidariusia situacija, kad iškilti, prisivogti ir vėl išnykti nuo viešojo gyvenimo paviršiaus. Pliekdami Voldemarą smetoniniai fašistai patys ir save parodo kraštui tikroje šviesoje. „Lietuvos Aidas" niekindamas Voldemarą niekina kartu ir Smetoną, nes Smetona dengė visus Voldemaro žygius ir pakartotinai skelbė, kad tarp jo ir Voldemaro jokių nuomonių skirtumų nėsą Nuvertus Voldemarą visi ministeriai pasisakė tęsią jo politiką, ir tik pradėjus Voldemarui „vilkus" siundyti ant smetoninių fašistų, šie panoro nuo jo atsiriboti.

Jei reiktų pasakyti, kas dabar fašistams vadovauja, sunku būtų gauti atsakymas Daugiausiai įtakos, be abejo, turi Smetonienė ir nematomas Mironas, bet „vado" nėra, nėra plano, nėra programos. Yra tik gobšių „tautos vadų" gauja, kurie bet kokia kaina nori Lietuvą valdyti

„Bus rinkimai".

Nuvertus Voldemarą smetoninai parazitai žadėjo tęsti jo politiką, ir, iš tikrųjų, ją tęsia. Paslaugi žvalgyba atgaivino net „plečkaitininkus", karo lauko „teismai" dirba, karo stovis nesuminkštėjo, visas viešasis gyvenimas paliko ir toliau cenzoriaus ir komendanto valioje. Ir tokioje atmosferoje smetoniniai budeliai karts nuo karto prasitaria apie konstituciją, seimą, prezidento rinkimus ir t. t. Ką tas reiškia?

Atsakymas labai paprastas — **užsieniai verčia.** Lietuvos darbininkų ir valstiečių organizacijos yra išardytos, aktingesnieji žmones sukišti į kalėjimus arba išblaškyti ir suterorizuoti. Šiuo metu krašto viduje dar nėra pakankamai **organizuotų pajėgų** kurios fašistų diktatūrai padarytų galą.

Todel ir fašistams, del padėties krašto viduje, nebūtų reikalo skelbti, kad „bus rinkimai". Valdančioji šaika, nusitvėrusi valdžios, susigiminiavo su Lietuvos dvarininkais, šimtamargiais ir miesto buržuazija ir valdžios klausimas dabar liečia ir visus tuos sluoksnius, kurie, už diktatorių nugaros pasislėpę, liaudies prakaitu tunka. Iš tų sluoksnių smetoninė diktatūra turi paramos, o liaudis negali dar diktatūros nuversti,

---

daugiau negu kiti del šios bylos liūdėti ir piktintis, tai tuo žmogumi esu aš. **Tiktai mano aršiausis priešas, kuris per ilgas naktis galvojo apie tai, kaip man padarius kokį nors velnišką nemalonumą, galėjo įvykdyti tą žmogžudystę,** kuri mus šiurpu nukrečia ir iššaukia mūsų didžiausį pasipiktinimą.

O po valandėlės pridūrė:

— Teisingumas išaiškins viską. Jis privalo iš — aiškinti, nes, kaip čia vienas iš jūsų pasakė, ta žmogžudystė yra didžiausis nusikaltimas prieš fašizmą, prieš italų tautą. Yra ji ne tik šlykšti, bet podraug biauri ir žvėriška.

Tuo tarpu kraštas bruzdėjo.

Romoj ir visoj eilėj kitų miestų liaudis reikalavo tos paslaptingos bylos kuogreičiausio išaiškinimo.

Mussolini pabugo. Jis dar tą pačią t. y. birželio m. 13 dieną įsakė suimti Dumini.

Dumini buvo suimtas geležinkelio stoty miegamajame vagone porai minučių pries išeinant traukimui į Florenciją.

Ant rytojaus buvo atleistas iš pareigų vidaus reikalų ministerijos valdytojas Finzi ir spaudos biuro šefes Rossi. Kiek vėliau areštavo fašistinio laikraščio „Corriere Italiano" redaktorių Filippelli, kuris suteikė Dumini automobili pagrobimui Mateotti. Kiek vėliau pašalino iš pareigų apsaugos tarnybos šefą generolą De Bono ir įsakė areštuoti fašistų partijos sekretorių Marinelli.

Žodžiu, trumpu laiku artimiausi diktatoriaus prieteliai ir bendradarbiai atsidūrė už geležinių vartų arba buvo pavaryti.

Tuo pačiu laiku karštai buvo imtasi ieškoti Mateotti, bet tie ieškojimai kodel tai nedavė teigiamų vaisių.

Pagaliau tik po dviejų mėnesių ieškojimo Mateotti kūną atrado (kūnas buvo rastas be galvos).

Bet gi per visą ieškojimo laika Dumini sėdėjo kalėjime ir rodos visai nesunku buvo iš jo sužinoti, kur jis savo auką pametė... Nėra abejonių, kad ir pati valdžia gerai žinojo, kur randasi Mateotti kūnas...

Vienok padaryta komediją ir du mėnesiu ieškota to, ką buvo galima rasti laike dviejų minučių.

Komedija toji matomai buvo reikalinga fašistams...

Tuo pat laiku, vietoj, kame buvo pagrobtas Mateotti, kieno tai nežinoma ranka padarė dideli juodą kryžių. Prieš tą kryžių, nupieštą gatvės akmens plytoj keletą savaičių demonstravo tūkstantinės minios italų.

Valstiečiai, darbininkai, o dažnai ir žmonės iš inteligentų tarpo klaupė toj vietoj ant kelių, nežiūrint kad ten pat stovėjo būriai ginkliuotų juodmarškinių

todel ir „rinkimų“ fašistams dar nereikėtų. Bet yra užsieniai, kurie į Lietuvos vidaus tvarką daro nemažai įtakos. Makdonaldo „patarimai“ pastumėjo Voldemarą nuo jo sosto, o „patarimai“ duotieji Zauniui Ženevoje privertė „Lietuvos Aidą“ pasisakyti, kad „bus rinkimai“. Bet būtų nedovanotina klaida nors vienai valandėlei užmiršti, kad **ne rinkimai spres Lietuvos demokratijos likimą.** Jau dabar fašistai pasisako, kokius „rinkimus“ jie mauo daryti. Pavyzdžiui, „Liet. Aidas“ 16 nr. rašo:

„Kalbant visai atvirai, mes nematome nieko blogo tame, kad tautininkų srovės žmonės ir po rinkimų tikisi kuriamajame valstybės darbe aktyviai dalyvauti ir prideramą vaidmenį vaidinti. Toks tautininkų noras mums atrodo visai naturalus ir suprantamas“.

Visai suprantama, ką tas reiškia, o savivaldybių „rinkimai“ ir aklam parodo, kaip fašistai mano „prideramą vaidmenį vaidinti“. Jei ir bus „rinkimai“, tai bus tiktai tokie, kurie fašistams užtikrins viešpatavimą seime. Jei bus prezidento „rinkimai“, tai tiktai tokie, per kuriuos Smetona bus prezidentu. Jau dabar valdžia yra „susirūpinusi“ rinkimų įstatymą taip surašyti, kad biednuomenė negalėtų rinkti, o ko truks, tą padarys policija, šauliai, geležinis vilkas, žvalgyba ir komendantai.

J. K.

Del Dr. Pajaujo pareiškimo.

Praeitų metų pabaigoj Europos ir Amerikos spauda paskelbė Dr. Pajaujo laišką — pareiškimą.

Dr. Juozas Pajaujis 1927 m. pavasarį, už rengimą sukilimo nuvertimui smetoninės smurtininkų valdžios, buvo nuteistas sušaudymui. Sulyg paduoto „prezidentui“ J. Pajaujo prašymo, mirties bausmė jam buvo pakeista iki gyvos galvos s. d. kalėjimu. Pagaliau pabaigoj 1929 m. Dr. Pajaujis „prezidento“ Smetonos „susimylėjimo“ aktu buvo paleistas iš kalėjimo su sąlyga, kad jis emigruos į užsienį.

Čia tenka pažymėti, kad „prezidentas“ chamas Smetona, nuteistojo sušaudymui Dr. Pajaujo pasigailėjimo prašymą begėdiškai išnaudojo, paskelbdamas jį spaudoj, tikslu įrodyti, kad Lietuvoj jokios priešfašistinės opozicijos nėra, o tie išsišokėliai, kaip pavyzdžiui Dr. Pajaujis esą tik neprityrę, nesubrendę vaikai. Tuo tarpu Dr. Pajaujis, paspukęs iš smetoninio kalėjimo, įneša į tą fašistų smurtininkų machinaciją šiek tiek šviesos. Tarp kitako Dr. Pajaujis savo pareiškime rašo:

„Šia proga turiu pareikšti visuomenei, kad mano malonės prašymas, kurį padaviau 1927 m. balandžio m. būdamas nuteistas mirties bausme, yra išgautas iš manęs teroro prievarta, grasant sušaudymu, jei nepasirašysiu įprastos apgailestavimo formulės — terminas 1 valanda laiko! Todel jis vertas tiek, kiek ir kiekvienas aktas, išgautas pristačius šautuvą prie galvos. O kad p. A. Smetona, eidamas Respublikos Prezidento pareigas ir turėdamas, rodos, būti dželtelmeniškumo pavyzdžiu, vis tik rado galimu paskelbti tuos mano ir kitų malonės prašymus spaudoje — kas lygu spardymui supančioto žmogaus — tai tokia stoka paprasčiausio žmoniškumo ne tik aš, bet manding visi padorūs žmonės, be politinių pažiurų skirtumo, gali tik pasibiaurėti.

„Taip pat manau visiems iš anksto buvo suprantama, kad mano tikros, laisvos valios nusistatymas neturi nieko bendro su tais prievarta išgautais pareiškimais. Nei karo lauko teismas, nei kalinimas, nei, pagaliau, malonė, suteikusi man svetimos šalies kampą vieton lietuviško kalėjimo, nepakeitė mano įsitikinimų. Aš taip pat manau, kaip manęs, kad politinė Lietuvos santvarka turi artėti prie kultūringų vakarų demokratijos kraštų, o ne sekti Rytų ir Pietų despotijas, kad visi Lietuvos politinio gyvenimo klausimai turi buti sprendžiami taikingo įsitikinimo būdu, o ne klastingu vartojimu ginklo, brolis prieš brolį, ir juo ilgiau tęs šį pastarąjį metodą tie, kurie pirmieji ir pradėjo jį vartoti — juo blogiau bus ir Lietuvai ir — jiems patiems“.

Kuomet Dr. Pajaujo „malonės“ prašymą begėdiškai paskelbė Lietuvos fašistinė spauda, o Smetona, didesniam savo nachališkumo išrodymui, to prašymo nuorašus išsiuntinėjo užsienių atstovybėms, kai kas buvo linkęs Dr. Pajaujį pasmerkti už tai, kad jis esąs savo prašyme parašęs daugiau, negu reikalauja tokių

---

fašistų. Žmonės apmesdavo gėlėmis tą vietą kurioj prasidėjo Mateotti Golgota. Gėles nešė iš ryto, dienomis, vakarais, visuomet... be pertraukos...

Naktį ginkluoti fašistai surinkę gėles sumesdavo į Tibrą. Bet ant rytojaus atsirasdavo vis naujos ir naujos.

Žmonėms, kurie pirkdami gėles pasakydavo:

— Tai del Mateotti! — gėlių pardavėjai ir pardavėjos duodavo buketus veltui.

Tragedija Jokubo Mateotti virto legenda...

Teismo komedija.

Kaip gi pasiliko su Mateotti žudytojais? Kiek jų tikrai buvo?

Tiesioginis to žiauraus darbo vykintojas buvo Dumini su savo 4 pagelbininkais. Toliau seka dar 5 fašistiniai didžiūnai: Rossi, Finzi, Marinelli, De Bono ir Filippelli. O virš jų stovi figūra vyriausio kaltininko, vyriausio vykintojo to žvėriško smurto: Benito Mussolini.

Tie sėdėjo už geležinių langų arba pavaryti tapo iš užimamų „šiltų“ vietų... O jis pasiliko laisvas, ne paliestas.

Tuojau po įvykdymo žmogžudystės Dumini skaitė savo pareiga nusiųsti Mussolini Mateotti pasą ir kitus rastus pas jį dokumentus [1]), po to pasislėpė. Vienok jį areštuota.

Del arešto Dumini ne tik stebėjosi, bet ir smarkiai supyko. Mat jis buvo ištrauktas iš miegamojo vagono Romos geležinkelio stoty, kame jau buvo pasiruošęs vykti į Florenciją Areštuojantiems jį policininkams Dumini pasakė:

— Praneškite tuojau Mussolini, kad jis nevestų manęs iš kantrybės!

Bet nežiūrint to buvo nugabentas už krotų.

Porai Dienų praslinkus Dumini vienam iš fašistinių karininkų sakė:

— Geriau būtų jei man jie nesipriklintų ilgais klausinėjimais. Nes aš nieko nežinau. Tačiau jei ir žinočiau vis viena nieko nepasakyčiau. Visas mano veikimas buvo man diktuojamas tautos gerovės atžvilgiu. Niekuomet nieko nedariau savo iniciatyva. Įspėk tamsta Mussolini, kad aš ilgo arešto nepakęsiu. Priešingu atveju aš pradėsiu kalbėti ir pasidarysiu Samsonu. Tegul filistinai būna atsargūs.

[1]) Žinovai pasakoja, kad po žmogžudystės Dumini nuvyko pas Filippelli, kuris kaip žinoma davė žmogžudžiams automobilį, ir sveikindamasis su juo metė ant stalo, laikraštin suvyniotus Mateotti lyties organus. Filippeli tai pamatęs apalpo ir krito žemėn.

R Winter.

prašymų formalumas. Bet Lietuvos liaudis spėjo, kad Dr. Pajaujis tik gelbėdamas savo gyvybę, šautuvu prispirtas tokį „malonės" prašymą parašė.

Lietuvos liaudis ir šiandien tiki, kad Dr. Pajaujis išgelbėjęs savo gyvybę ir atgavęs laisvę, liko gyvenimo nepalaužtas ir nenukryps į šunkelius, bet kaipo Lietuvos liaudies draugas, ir pasiryžęs kovotojas už laisvę, padės jai išsivaduoti iš fašistinės vergijos, padės jai atgauti žmogaus teises.

Tikėkime, kad Dr. Pajaujis Lietuvos liaudies troškimų neapvils.

P. Š—tis

Kankina politinius kalinius.

Lietuvos politinių kalinių padėtis yra be galo sunki. Suvaryti į ankštas, perpildytas kameras, blogai maitinami, politiniai kaliniai turi dar kęsti brutalių viršininkų išsityčiojimus Nuo kurio laiko kalėjimuose politiniai kaliniai yra verčiami atsistoti ne tik prieš vyresnius valdininkus (kas ir seniau buvo) bet ir prieš vyr. priežiūrėtojus. Užsinori toks prižiūrėtojas „honoro", atidaro kameros duris, o visi kaliniai turi prieš jį išsitiesti ir stovėti kaip strūnos. Iš Kauno dabar praneša, kad vienos kameros pol. kaliniai tokiam reikalavimui griežtai pasipriešino ir prieš prižiūrėtoją neatsistojo. Kalėjimo viršininkas, išgirdęs apie tokį kalinių „buntą", pasiuntė kelius prižiūrėtojus su kančiais kalinius „pamokyti" ir visa eilė kalinių baisiausiai buvo sumušti. Mušė kalinius su raktais, kančiais, spardė kojomis. Po vieną kalinį buvo ištempiama į koridorių, užmetama ant galvos maišas, kad nesigirdėtų šauksmų ir tada katavodavo. Baisiai buvo primušti stud. Alf. akubėnas. Jonas Karosas (bu. Eltos tarnautojas) studentai Norkus, Mėšlius ir kiti viso 17 žmonių. Po ekzekucijos kaliniai buvo prievarta nukirpti ir išvežti už bausmę į IX-tą fortą, kur į šlapius rūsius buvo visi sukišti. Devintas fortas tyčia yra įrengtas kuobaisiausiai — drėgnas, tamsus, tarnautojai parinkti brutališkiausi. Sveikas žmogus, pabuvęs porą mėnesių devintame forte, nuo reumatizmo ar džiovos negali atsiginti, o ką bekalbėti apie suvargintus, daugumoje sergančius kalinius.

Nesenai Šiauliuose buvo kankinamos kelios politinės kalinės. Viena iš kankinamųjų moterų karcery nuo mušimų mirė (Krastinė, Latvijos pilietė) o kita — Greifenbergerienė, nuo mušimų ir susijaudinimo pradėjo sirgti proto liga. Dabar ateina panašios žinios iš Kauno ir iš kitų kalėjimų. „Tautiškoji" valdžia nesitenkina sugautus demokratus kalindama, bet deda visas pastangas, kad kaliniai nustotų sveikatos ir išėję iš kalėjimo būtų visam amžiui palėgėliai. Iššaudyti negali, tai imasi kitų priemonių, kad savo aukas fiziniai išnaikinti.

Paskutiniais daviniais tautiškuose kalėjimuose ir Varniuose yra kalinama 400 L. S. D. Partijos narių ir apie 300 prijaučiančių socialdemokratams. Prie to reikia dar pridėti komunistus ir valstiečius liaudininkus. Toli virš tiekstančio politinių kalinių mažoje Lietuvoje kenčia tautiškų budelių išsityčiojimus, nyksta kalėjimų, fortų ir Varnių stovyklos urvuose! Tai yra trijų metų fašistinio valdymo vaisiai.

J. Dgn.

Žmogžudys artistas.

Puklininkas Braziulevičius nėra paprastas, eilinis žmogžudys. Jis šalia savo vyriausio amato — žmonių skerdimo, užsiima dar ir menu. Ne be reikalo valdžia jį paskyrė karių teatro vedėju.

Visi karo lauko „teismai" posėdžiauja Braziulevičiui pirmininkaujant. Braziulevičius nesitenkina vien pirmininkavimu, bet jis yra ir kaltintojas. Jis pats kaltina, pats sprendimą išneša, tiktai vykinimą paveda atlikti savo pavaldiniams. Iki šiol pulkininkas Braziulevičius yra išnešęs 74 mirties sprendimus Lietuvos demokratams už priešfašistinį veikimą. Paprastai karo lauko „teismai" yra tik komedija. Paskirtus ant smerčio demokratus valdžia paveda Braziulevičiui pasmerkti ir po poros dienų Smetona gali arba „susimylėti" arba leisti nekaltus žmones šaudyti. Kiti karo lauko „teismo" teisėjai yra skiriami tiktai del formalumo ir visada yra parenkami iš girtuoklių, kokainistų, kurie Braziulevičiui tiktai pritaria.

Nors po to dar ne kartą Dumini grasino „pradėti kalbėti", bet už krotų vis viena sėdėjo.

Mussolini suprato, kad reikia nupirkti to žmogus tylėjimą. Ir nupirko. Nupirko tą tylėjimą, užmokėdamas stambią sumą pinigų.

Ale kokia bėda? Juk iždas gali už viską užmokėti... O Dumini už tai pasižadėjo savo liežuvį laikyti prikandęs. Pradžioj savo žodi ir išlaikė. Tačiau atėjo laikas, kuomet Dumini su Mussolini susipyko ir „pradėjo kalbėti". Bet apie tai vėliau. O dabar pažymėsime kas atsitiko su kitais tos žmogžudystės kaltininkais.

Vidaus reikalų ministeris Finzi pašalintas buvo birželio mėn. 14 d., kuris po dviejų dienų, bijodamas, kad Mussolinį neįsakytų jo nužudyti parašė laišką — testamentą. Tame laiške jis kaltina Mussolini, kad įsakė nužudyti Mateotti ir grasina, kad jeigu ir jis, Finzi, būsiąs nužudytas diktatoriaus įsakymu, tai testamentas būsiąs paskelbtas ir viskas išeisią aikštėn.

Panašiai pasielgė ir Mussolini prietelis ir dešinioji jo ranka buv. spaudos biuro šefas Rossi. Jis taip pat buvo birželio m. 14 d. paliuosuotas, ir iš baimės pasislėpė. Bet prieš tai parašė diktatoriui aštrų laišką vadindamas jį niekšu ir grasindamas, kad jei Mussolini įsakysiąs jį nužudyti, tai atsirasią žmonės, kurie viską iškelsią aikštėn. Birželio m. 18 d. diktatorius įsakė Rossi areštuoti, bet po 3 dienų Rossi pats pasidavė į valdžios rankas. Savo prisipažinimuose ir memorialuose rašytuose kalėjime Rossi duoda suprasti, kad Mussolini norėjęs Mateotti mirties. Apie tolimesnį Rossi likimą bus pasakyta toliau.

Fašistinės partijos sekretorius Marinelli buvo areštuotas birželio mėn. 18 d. kaipo žmogžudystės dalyvis.

Galop dar vienas kaltininkas, fašistinio laikraščio „Corriere Italiano" redaktorius Filippelli, kuris davė Dumini automobilį Mateotti pagrobimui, buvo taip pat areštuotas, kuomet mėgino motoriniu laiveilu pabėgti į užsienį.

Be to, pašalino iš vietos apsaugos tarnybos šefą generolą De Bono, kuris skaitomas vienu iš niekšingiausių fašizmo šulų.

Vienok apsiriktų tas, kuris pamanytų, kad tiems ponams kas nors blogo atsitiko. Nieko panašaus. Truputi pasėdėjo už krotų, bet matomai jiems ir tenai neblogai buvo...

1925 metais liepos mėn. tapo paskelbta karališka, specialiai jiems pritaikinta, amnestija. Ir praslinkus porai mėnesių, ponai Rossi, Marinelli ir Filippelli

Seniau Braziulevičius buvo krikščionis demokratas ir būdamas Kauno komendantu, krikščionių liepiamas, smaugė kitų pakraipų spaudą. Už tą uolumą Smetona su Voldemaru anuo metu Braziulevičiui davė „mandarino" ir „sukin syno" vardus. Bet po gruodžio perversmo, tūlą laiką tas sukin synas pasivalkiojęs be „darbo" nuėjo savo krikštotėvams bernauti. Dabar Braziulevičius, norėdamas išpirkti savo senas nuodėmes ir atitaisyti skriaudas padarytas tautininkams krikšč onių laikais, pasidarė uolus faš stu pasamdytos budelis ir su didžiausiu pamėgimu žudo Lietuvos socialistus ir demokratus.

Kad tos žudynės nesukeltų žmonių pasipiktinimo krašto viduje ir neiššauktų užsienio socialistų ir demokratų protestų, karo lauko „teismai" atliekami slaptai. Kituose despotiškai valdomuose kraštuose tai ir budeliai-korikai slepiami. Net caro laikų etatinis budelis, ir tas eidamas savo aukos žudyti užsidedavo kaukę. O Lietuvos budelis Braziulevičius ne tik savo vardu didžiuojasi, bet fašistinė valdžia rado galimu jo budelio amatą sutaikinti su karių teatro vedėjo amatu.

Lietuvos fašistai gali džiaugtis, tai didelis jų meno srity „laimėjimas": karių teatro priešaky stovi meno žvaigždė — žmogžudys Braziulevičius! M.

Voldemaras dar „veikia".

Iš Kauno praneša, kad Voldemaras kreipėsi į val. liaudininkus ir krikščionis demokratus su pasiūlymu sudaryti bendrą kovos frontą prieš Smetonos šaiką. Tikslas — kovoti už parlamentarizmą ir kuo greičiausią Seimo sušaukimą. Partijų atsakymas dar nėra žinomas, bet greičiausiai bus neigiamas.

Sunku įtikėti, bet taip yra Voldemaras jau stovi už parlamentarinę tvarką! Kruvinas erkė nebijo nieko, kad tik priėjus arčiau prie valdžios. Žemiausios rūšies niekšas melagis, daro dar vieną bandymą. Reikia manyti, kad Voldemaras atsiminė savo laišką rašytą Dr. Griniui ir „sąž nės" verčiamas norėtų savo pažadą, kas del „konstitucinės" tvarkos, tesėti.

Žinoma, galima abejoti, ar liaudininkai su kademais duosis dar kartą apgaunami. Toliušis, tur būt, neatsisakytų sudaryti su Voldemaru „antiklerikalinį" frontą. Jie viens prie kito tinka. A.

Smetonos „klaida".

Gruodžio 17 d. karininkų „Ramovėj" buvo didelis balius, į kurį „teikėsi" atsilankyti „tautos vadas" ir „vyriausias vairininkas" Antanas Smetona. Vairininkas pasakė „reikšmingą" ir „turiningą" kalbą ir tarp kita ko malonėjo išsireikšti sekančiai: **„Didelę klaidą padariau, kad leidau 1920 metais sušaukti Steigiamąjį Seimą".**

Net karininkai, kurie į visokias ištižėlio Smetonos nesąmones tik plojimu temoka atsakyti, ir tie nustebo ir išsižioję dyvijosi savo „vado" durnumu. Pasibaigus kalbai salėje užviešpatavo tyla ir tik po kurio laiko „aukštieji" ponai atsiminė, kad tai kalbėjo Smetona ir reikia ploti, bet plojimas išėjo skystas. Įprastos „ovacijos" taip ir neįvyko. Salėj patylomis ėjo kalbos: **„Ką jis kitais metais pasakys, juk jis visa pasakė".**

Vaikas nedraudžiamas išdyksta, o „tautos vadai" netekę pusiausvyros pradeda sirgti didybės manija. Voldemaro ir žmonos nujodytas Smetona įsivaizdino, kad jis ir, iš tikrųjų, yra diktatorius, o užmiršęs laiką manosi ir 1920 m. tokiu diktatoriu buvęs. Kauno daktarai gerai padarytų patikrinę, ar pas „tautos vadą" visi namie.

K.

Lietuvos darbininkų padėtis

1928 metų nederlius ir badas Š Lietuvoj sunkiai atsiliepė į Lietuvos darbininkų būklę. Nederliaus ištiktų sričių ūkininkai daugumoj žymiai sumažino darbininkams sulygtas algas, o kitus nuo vidūvasario atleido. Prasidėjo lauko bedarbių plūdimas į Suvalkijos kraštą, bet ir ten nieko nelaimėjo, nes ūkininkai paprastai apsirūpina reikalingais darbininkais iš pavasario. Tuomet pulta į didesnius miestus, — Kauną, Šiaulius ir k. Kai kam ten šiaip taip pavyko prie sezoninių darbų pritilpti, bet atėjus žiemai vėl visi atsidūrė gatvėj be duonos ir pastogės.

Nors pernai metų derlius ir neblogas buvo, bet ankstybesni blogieji metai padarė tai, kad ir pernai metais lauko darbininkų algos pasiliko labai žemos (vyrams mokėjo 200—300 litų, moterims 150—200 litų

---

tapo paliuosuoti ir tiktai Dumini su savo keturiais sėbrais buvo perduoti teismui.

Dumini teismas buvo paskirtas 1926 m. pavasarį, bet tas teismas tebuvo viena didelė komedija.

Teismui perduoti buvo tiktai Dumini ir keletas jo pagelbininkų. Vadinasi tik tie kurie žudė. Tuo tarpu faktini žmogžudžiai: Marinelli, Rossi, Finzi, De Bono— nekalbant jau apie Mussolini, kuris tos žmogžudystės yra vyriausis kaltininkas — buvo amnestuoti ir apdovanoti fašistinėmis malonėmis. Taip pavyzdžiui Marinelli tapo paskirtas fašistų partijos administratyviu inspektoriumi, De Bone gavo aukštą Tripolio general gunernatoriaus vietą, Finzi taip pat nesileido save nuskriausti...

Bet Rossi bevelijo „pabėgti" į užsienį. Netrukus prieš Dumini teismą Rossi išsinešdino į Prancūziją. Galimas daiktas, kad jis tatai padarė su Mussolini pritarimu, kuris nenorėjo, kad Rossi būtų Italijoj laike Mateotti nužudytojų bylos.

Ir taip 1926 m. miestely Chieti (Abruzzo apskr.) prisiekusiųjų teisme prasidėjo Dumini ir K-o byla.

Iš anksto jau buvo žinoma, kad tai nebus teismas, bet karikatūra, parodija arba teismo farsas. Byla pasiųsta Chieti miestelio teismui, tik del to, kad tas teismas buvo žinomas kaipo fašistinis. Be to, ir miestelio gyventojai pasižymėjo simpatijomis fašizmui. Žodžiu, ta komedija tapo inscenizuota tikrai mussolliniškai...

Dar geresnis tam įrodymas tai tas, kad diktatorius paskyrė Dumini savo advokatą. Komandiravo į Chieti pasižymėjusį savo bestiališkumu Robertą Farinacci, kuris tuo laiku užėmė fašistų partijos generalinio sekretoriaus vietą!

Jeigu pats partijos sekretorius eina ginti Mateotti žudykus, tai savaime suprantama, kad tos partijos faktinasis vadas — Mussolini — solidarizuoja su žmogžudžiais.

Gal todel Farinacci nelabai ir norėjo vykti į Chieti, suprasdamas gėdą ir pažeminimą rolės, kuri jam buvo užmesta.

Bet fašistams nevalia oponuoti. Kas gauna Mussolini įsakymą, privalo klausyti.

Dabar paliesime patį teismą.

Žmona nužudytojo Velia Mateotti, suprasdama visą niekingumą to teismo — farso, atsisakė kelti civylinį ieškinį ir nestojo teisme. Nurašė tiktai laišką teismo pirmininkui, kuriame pamatuoja savo pasielgimą. Tą laišką čia talpiname, nes jis aiškiai nušvie-

metams). Kai kur ūkininkai darbininkams pažadėjo jei būsiąs geras derlius, rudenį pridėti, bet pažadų netesėjo. Ūkininkai nusiskundžia, kad javai pigūs ir nėsą iš ko padaryti pinigą, todel ir pasitenkinta tuo, kas buvo sulygta. Vienas, kitas iš padoresnių ūkininkų atleisdamas žiemos „poilsiui" savo darbininkus pridėjo šį bei tą produktais taip vadinamą paviržę. Bet su „pavirže" ir keleta litų, kurie atliko iš algos, žiemos mėnesių nepragyvensi, o darbų nėra. Buvo manyta žiemos metu verstis miškų darbais, bet nėsant rogių kelio ir neužšalus pelkėms, į miškus beveik negalima vietomis įeiti. Miškų spekuliantai, pasinaudoję lauko darbininkų pertekliumi, visur labai sumažino už miško darbus atlyginimą: darbininkai vos teuždirba miškuose po 2—2,5 litų įdieną. Tokio uždarbio, suprantama, maistui vargiai užtenka ir vienam žmogui, nekalbant jau apie tuos, kurie turi šeimas išlaikyti.

Iš kaimų vėl imta veržtis į miestus, bet ir ten jų niekas nelaukia, nes pasibaigus sezoniniams darbams, miestai savų bedarbių tūkstančius priskaito. Lauko darbininkas pasidairęs porą dienų mieste ir išleidęs savo paskutinius centus, grįžta į kaimą, eina pas buožę arba dvarininką ir siūlosi dirbti žiemos metu nors už pavalgymą, o vasarai pasižada dirbti už tiek, kiek pono „loska". O pono „loska" žinoma: jis gatavas darbininkui nieko nemokėti, jei tik tas dirba.

Lauko darbininkai neorganizuoti, nes tatai jiems draudžiama, profesinių sąjungų nėra, darbdaviams jokių reikalavimų statyti negalima, jokie įstatymai darbininkų nesaugo, o prie to dar prisidėjus krašto ekonominiam pablogėjimui, darbininkai labai sunkiai verčiasi, juos išnaudoja visi, kas tik ir kaip tik nori. Lietuvoj grįžta ponų laikai.

Didesnei darbininkų pajuokai stambieji buožės prikiša darbininkams, kad girdi Lietuvoj esą buvę ir tokie laikai, kuomet suaugęs darbininkas (bernas) dirbdavęs metus už porą trejetą rublių, o dabar esą šimtais gauna ir dar nepatenkinti. Bet toks nutukęs buožė visai pamiršta apie tų „šimtinių algų" perkamąją galę. Ne retas šimtamargis pardavęs vieną kitą paršą apsimoka darbininkams metines algas, jis tuo žinoma patenkintas. Bet darbininkas iš savo metinio uždarbio vos tegali menkučius rūbus ir šiokius tokius batus nusipirkti, kitiems reikalams ir cento nelieka.

Bloga darbininkų padėtis kaime, bet ir miestuose negeresnė. Lietuvoj nėra didelių pabrikų, pramonė menka todel ir darbo nėra. Smulkiosios ir vidutinės įmonės su keliais ar kelioms dešimtims darbininkų užsimojusios skubiai praturtėti, vedamos visai grobuonišku būdu. Jose nesiskaitoma nei su darbo valandomis, nei su darbininkų atlyginimu, nei į darbininkų sveikatą atsižiūrima. Yra Lietuvoj taip vadinamos Darbo Biržos, bet jomis darbdaviai tik išimtinais atsitikimais naudojasi, reikalingus nuolatinius darbininkus darbdaviai pasirenka sau sulig rekomendacijų per pažįstamus ir ima tik tuos, kurie paklusnūs, duodasi išnaudojami ir dirba už tiek, ponas kiek duoda.

Š. m sausio m. 1 dienai Šiauliuose, Darbo Biržoj buvo įregistruota apie 900 bedarbių, Kaune — apie 2700, Panevežy, Telšiuose ir k. vėl po kelius šimtus. O jei prie to pridėti dar po kelius ar keliolika šimtų taip vadinamų nedarbingų (iki 14 ir virš 55 metų amžiaus), tai turėsime bedarbių daugiau negu antra tiek.

Tie keli tūkstančiai alkanų žmonių pamesti patys savo likimui. Jais niekas nesirūpina, jų nesaugo jokie įstatymai, negauna iš niekur jie paramos.

Bedarbiai nenaujiena, jų buvo ir yra visose valstybėse, kitur gal dar didesnis bedarbių nuošimtis. Bet kitur darbininkai yra šiek tiek apdrausti ir nustoję darbo ar sveikatos gauna tam tikrą paramą. Pavyzdžiui, Anglijos nekvalifikuotas bedarbis (be šeimos) gauna pašalpos vieną svarą sterlingų (apie 50 litų) savaitėje, Vokietijoj ir beveik apie tiek, Lenkijoj, Latvijoj, Estijoj taip pat yra bedarbių fondai, iš kurių duodamos pašalpos, nors ir žymiai mažesnėj normoj. Tik mūsų smetoninė vagių valdžia savaip išsprendė darbininkų klausimą ir savotiškai darbininkais rūpinasi.

Pradžioj šių metų Kauno bedarbiai susirinkę apie keletą šimtų žmonių mėgino eiti ir prašyti Smetonos „malonės". Bet nenuėjus nė iki „tautos vado" rūmų, raitoji policija bizūnais mušdama bedarbius išvaikė ir apie 30 aktingesnių areštavo. Jiems suprantama „tautos vadas" suteiks malonę, aprūpins... kalėjimu. Kalėjimams statyti „tautos vadai" pinigų nesigaili.

Ne kiek geresnė padėtis ir tų, kurie dar tai dienai darbą turi. Smetoninė ponų valdžia, pasigrobusi krašto valdymą į savo rankas, šoko ginti dvarininkų ir nusususių Lietuvos pramoninkų reikalus. Pirmiausia panaikino darbininkų samdymo ir atleidimo įstaty-

---

čia teismo komediją Chieti miestely. Štai ką rašo Vella Mateotti:

Ekscelencija!

„Nužudymas Jokubo Mateotti — tragedija, kuri liečia mane ir mano vaikus, tragedija laisvos ir civylizuotos Italijos, žadino manyje tikėjimą, kad teisingumas nebus pamintas. Tikėjimas tas buvo man vienintėlė parama, stiprinęs mane mano didžiausioj nelaimėj ir skatino kelti civylinį ieškinį.

Bet rezultate staigių pasikeitimų jurisdikcijoj, rezultate nesenai buvusios amnestijos toji byla, byla tikra to žodžio prasme, sunyko palaipsniu. Tas kas šiandien iš jos beliko, yra menkutis tos bylos šešelis.

„Nenorėjau išreikšti nei savo pykčio nei keršto: norėjau tiktai teisingumo. Žmonės man jį atsakė. Duos man jį istorija... Štai kodel prašau leisti man nedalyvauti teisme, kuris nustojo mane liesti:

„Advokatai mano solidarizuoja su manimi ir pasirūpins jie, kad mano nutarimui būtų priduota juridinė forma. Be to prašau, kad Ekscelencija sutiktumet mane paliuosuoti nuo didžio skausmo dalyvauti teisme, nes priimdama teismo pakvietimą išniekinčiau atminti Jokubo Mateotti, kuriam gyvenimas nebuvo žaislu. Ir tik gerbdama tą atminti ir trokšdama išauklėti savo sūnus panašius į tėva gyvenu nuošaliai".

Teismo pirmininkas rado patogiau to laiško viešai neskaityti. Vienok tas laiškas pasiekė Italijos visuomenę patalpintas užsienio: prancūzų, anglų, vokiečių spaudoj. Būdamas tuo laiku Romoj perskaičiau tą laišką vokiškuose laikraščiuose.

Italijos opozicinė spauda Dumini bylos visai neaprašinėjo, tvirtindama, kaip ir Mateotti žmona, kad aprašydama, tą bylą pažemintų nužudytojo atmintį.

Mes ir gi del tų pačių motyvų neaprašinėsime to proceso—farso eigos. Pažymėsime tiktai, kad Dumini vyriausis advokatas Robertas Farinacci su negirdetu begėdiškumu puolė šviesų Mateotti asmenį apdrabstydamas jį šimtais idiotiškų šmeižtų.

Kalbėjo tas „advokatas" įlindęs puikioj togoj, pagamintoj ir dovanotoj jam Chieti miestelio fašistų. Nes ir „advokatu" jį padarė specialiai tik tam, kad duoti jam teises ginti Dumini. Seniau Farinacci buvo paprastu gelžkeliečiu, niekuomet nestudijavo teisės mokslo, bet fašistų paklusniems profesoriams buvo įsakyta skubiai padaryti iš jo advokatą. O ponai profesoriai išklausę įsakymą davė jam advokato diplomą ir paturtino Italijos advokatūrą tokia žvaigžde, kaip p. Robertas Farinacci... garsus visoj Italijoj Kremonijos satrapas. Iš anksto buvo galima permatyti kuo tas procesas pasibaigs.

mą, uždarė visas darbininkų profesines sąjungas, kad darbininkai negalėtų organizuotai pareikšti darbdaviams reikalavimų, o dabar su pavieniais darbininkis darbdaviai elgiasi kaip tinkami. Visokie Frenkeliai, Nurokai, Falkovsk ai, Vailokaičiai ir daugelis kitų mėto gatvėn darbininkus iš savo įmonių, jei tik darbininkas nedirba už tiek, kiek pono „loska".

Jei kituose kraštuose darbininkų būklė yra pakenčiamesnė, tai ne del to, kad ten „geri ponai susimylėjo" ir darbininkų būvį pagerino. Ne. Darbininkai ten patys iškovojo sau geresnes gyvenimo salygas.

Taigi ir mes, Lietuvos darbininkai, neprivalom užmiršti, kad mūsų likimas mūsų pačių rankose.

Proletaras.

Alšausko mokinys—„tautos vadas".

Pralotas Alšauskas tai lietuviško klerikalizmo supuvimo pavyzdys. Alšausko byla atidengė uždangalą, už kurio slepiasi juodi klerikalų darbai. Prisižiūrėję arčiau matome, kad mūsų klerikalų tarpe d desnių ir mažesnių Alšauskų knibždete knibžda. Ūkininkų Sąjunga su amerikoniškais lašiniais, žiruotais draug škais vekseliais, „katalikiškomis" pieninėmis ir subsidijomis, tai ištisa smirdanti bala, po kurią braidydami pralotai Labanauskai, Trimakai, Rimšos, Draugeliai ir panašūs liaudies kišenius tuštino. Stojus „tautiškai erai" daug apsiskandalijusių katalikų nuėjo į tautininkus ir pasidarė dideliais „tautos vadais". Vienas tokių Alšausko mokinių **kunigas Trukanas** išsinėrė iš sutonos ir dabar, kaipo **Dr. Trukanas** vadovauja „lietuvybei ir tautybei" Klaipėdos Krašte. Kunigas Trukanas prieš kelius metus buvo Vilniaus Krašte ir čia pasižymėjo mergaičių mokinių tvirkinimu. Tuo žvilgsniu Trukanas pasirodė esąs tikras Alšausko mokinys. Apie jo ištvirkavimus vilniečiai žino daug ką papasakoti... Sako ir dabar dar kai kurios motinos verkiančios savo dukrelių...

Klaipėdoje Trukanas eina tautiškojo komisaro pareigas. Jis yra tautininkų pirmininkas, Seimelio atstovas, valdininkų diktatorius, smetoninis šnipas ir, vienu žodžiu, „tautos vadas". Kaune jis nuolankus, rankas laižo, Klaipėdoje gi išpuikęs, pusiau diktatorius. Savo „galybę" Trukanas mėgsta ant nelaimingų valdininkų kailio rodyti. Buvo toks atsitikimas. Inžinierius Kuleša gavo Klaipėdoje prie gelžkelio tarnybą. Kuleša pats lenkas, bet, sekdamas „laiko dvasią", prie kademų buvo federantu. Vėliau paliko „bepartyviu".* Namuose Kuleša kalba lenkiškai, o vaiką leido mokytis į vokiečių mokyklą. Tapęs „tautos vadu" Trukanas „padarė žygius", kad Kuleša būtų išmestas iš tarnystės. Taip ir įvyko: Kuleša su šeimyna atsidūrė gatvėje. Netekęs duonos Kuleša nuėjo pas Trukaną, atsiklaupė prieš jį ant kelių, iškėlė rankas ir valiai maldauti Trukaną palikti jį jo vietoje, žadėdamas „pasiprovyti", o kai kas sako, kad ir siūlydamas bene 20% nuo savo algos. Pamatęs, kad Kuleša gali būti gera reptilija, Trukanas „susimylėjo" ir per tuometinį ministerį Čiurlionį grąžino Kulešą į seną tarnystę. Kuleša po to pasiprovijo — įsirašė į tautininkus, leidžia vaikus į lietuvišką mokyklą, „deleguoja" žmoną į visus „tautiškųjų" ponių ratelius, pats nešioja prisisegęs Smetonos padabizną, dalyvauja visuose tautiškose pramogose, protestuoja prieš krašto vokietinimą ir — kai kas vėl sako — moka 20%... Trukanas negali atsidžiaugti tokiu karštu „patriotu" ir pamatęs kur valdininką su kietesniu sprandu griebiasi ant Kulešos išbandytų lietuvinimo priemonių. Tokiomis priemonėmis iškunigis Trukanas su Merkiu ir Liormanu mano Klaipėdą salietuvinti, ir sau kapitalą juodai dienai sukrauti.

Kopininkas.

Pastabos

Kas kam davė „per nosį"?

„L. Aido" redaktoriai su neklaidingų „vadų" didybe kalba apie įvairius dalykus, neiškiriant nė užsienių politikos klausimų. Menkas savo esmėje 34 rūsų skundas T. S-gai, iš kurio Voldemaro ožio natūra padarė didelį klausimą, davė „Liet. Aidui" progos parodyti savo fašistišką storžieviškumą maišytą su paprastu nedamokšų idiotiškumu. „L. Aidas" 9 m. š. m. rašo: „Kadangi manyta, jog del taip mažos Lietuvos rusų saujelės nepagrįsto skundo nė vienas Tarybos narys **nepanorės imti riziko Lietuvą kaltinti ir pačioje Taryboje del to gauti per nosį**, tai buvo laukta..."

Du banditai (Viola ir Malacrina) visai išteisinti. Dumini, Volpi ir Poveromo tapo nubausti kiekvienas po 5 metus, 11 mėn ir 20 dienų kalėj mo. Ketverius metus jems dovanojo einant amnestija, apie porą metų jau buvo išsėdėje — tuo būdu liko jiems dar po keletą savaičių kalėjimo.

Teismo komedija Chieti buvo baigta. Fašistinio teisingumo buvo net perdaug.

Keletui mėnesių praslinkus įvyko tos komedijos epilogas.

Dumini, kaip žinoma, buvo nuteistas ne tik kalėti, bet ir užmokėti teismo išlaidos.

Drąsus banditas, įsitikinęs, kad už savo darbus jis neprivalo būti baudžiamas, nenorėjo mokėti teismo išlaidų, skaitydamas, kad tas išlaidas privalo padengti fašistinė valdžia. Nors Dumini ir gavo iš Mussolini stambią pinigų sumą už tylėjimą, bet skaitė, kad teismo išlaidas taip pat privalo padengti valdžia.

Kuomet gavo šaukimą įnešti tą sumą Dumini nenorėjo nieko girdėti. Pradėta jį spausti kas kart labiau.

Galiau išvestas iš kantrybės nuvažiavo į Romą, nuejo pas Mussolini ir papasakojo jam tą visą istoriją. Vienok Mussolini nenorėjo nieko apie tai girdėti ir įsakė užsimokėti ir tiek.

Kuomet Dumini pradėjo diktatoriui įkirėti, jis išvestas iš kantrybės liepė Dumini išmesti lauk, o jei dar nenurims numesti jį nuo laiptų.

Taip ir buvo padaryta: Dumini nuvažiavo visais Chigi rūmų laiptais žemyn ir netikėtai atsidūrė gatvėj...

Dumini pagavo pasiutimas, užvirė kraujas ir jis atsistojęs vidury gatvės rodydamas į Mussolini rūmų langus pradėjo šaukti:

— Žmonės! Klausykite! Tas latras nenori mokėti savo bylos teismo išlaidų!

Tuo pačiu momentu Dumini buvo areštuotas. Mėgino dar šaukti, bet sugriebę fašistai karabineriai užkišė jam burną ir nuvedė į policiją.

Po valandos Dumini jau sėdėjo už krotų. Dabar jis nuėjo į kalėjimą, į tikrą kalėjimą, kuriame nėra linksmių damų draugijos, kurios trumpino jam laiką būnant „kalėjime" po Mateotti nužudymo.

Pataikė dabar į urvą, į tikrą kalėjimo urvą...

Taip tai liūdnai baigė savo garbingą istoriją Amerigo Dumini, nesenai dar fašistų skaitytas tautos didvyriu...

K.

Bet štai, atsirado trys valstybės — Anglija, Itali- ja(!) ir Suomija — kurios nepabijojo „imti riziko" ir net nepabijojo „gauti per nosį" ir rusų skundą įnešė T. S-gos Tarybos darbų tvarkon Kadangi Voldemaras „pats" nebegalėjo vykti „per nosį" T. S-gos nariams duoti, tai tą pasiėmė atlikti Zaunius. Bet, dėja, užuot davęs „per nosį" p. Zaunius kukliai pasiaiškino ir pažadėjo specialei T. S-gos komisijai duoti pasiaiškinimus skundo reikalu iš esmės. Tuo pačiu Zaunius pasmerkė Voldemaro kartu ir savo ožišką politiką, ir užuot davęs „per nosį" pats parsivežė ilgą nosį, neminint jau visos eilės „patarimų" aptvarkyti savo „tautišką" sąšlavyną ir kokiais nors rinkimais legalizuotis pasaulio akyse.

* * *

Emigrantas ir „plečkaitininkas".

Susiėjo juodu Berlyne — pol. emigrantas ir „plečkaitininkas" ir valiai viens kitą „informuoti". Pol- emigrantas, pasiinformavęs pas tokį autoritetą, kaip „tikras plečkaitininkas", parašė „L. Žinioms", kurios, žinoma, niekada negaili vietos pletkoms ir prasimanymams prieš pol. emigrantus.

Žinoma, galima būtų „L. Žinias" paklausti, kas yra „plečkaitininkas", bet tai bus tuščias klausimas. „L. Žinios" ir jų durnas informatorius, pasivadinęs „pol. emigrantu", į tą klausimą neatsakys, nes negi pasisakysi viešai, kad žvalgybos terminologiją pasisavinai.

Nežinome, kokį honorarą „pol. emigrantas" iš „L. Žinių" už savo „informacijas" gavo. Tikriausiai labai mažą. Užtat abejonės nėra, kad Miško gatvė p. „pol. emigrantui" už informacijas apie „direktyvas" tikrai brangiau užmokėjo. Jei „pol. emigrantas" savo žinių apie „direktyvas" dar nepavertė skambančia moneta, tai patariame nesnausti. Nes, jei „socialistui nepritinka naudotis svetimos valstybės parama" (kas ir be „direktyvų" aišku) tai „pol. emigrantui", galinčiam meluoti ir per spaudą nesąmones pliaukšti, **visai pritiktų** būti žvalgybos bendradarbiu.

„L. Žinias" sveikiname su nauju „specialiniu" korespondentu Berlyne.

* * *

Keturi „tautos vadai".

Krikščionių „šeškomo" valdymo laikais, „L. Žiniose" buvo įdėta piramidinė karikatūra su parašu: „stovi šeškomas, ant šeškomo — trikomas, ant trikomo—**asilas**".

Asilu tuomet liaudininkai vadino prezidentą A. Stulginskį, kuris ir buvo atvaizduotas tos piramidos pačioj viršūnėj.

Dabar kas valdo Lietuvą, piliečiai taip ir nežino, net kun. Kemešis ir tas negali susivokti. Bet štai visai netikėtai amerikiečių, tėvų Marijonų organas pakėlė tos paslapties uždangą, atspausdindamas sekantį pranešimą:

„...Kadangi p. Tubelis yra silpnos sveikatos žmogus, tai projektuojama **pastatyti premjeru kun. Mironas**, o Tubelį padaryti Lietuvos Banko valdytoju

„Reikia neužmiršti, kad kun. Mironas ir kun. Tamošaitis (Iz. Didžiulis) yra tuodu **mulai**, kuriuodu vedė ir veda tautininkų politiką. Mironas yra artimesnis p. Smetonai, o Tamošaitis — p. Smetonienei, bet drauge susidėję jie visi daro ta didžiulį ratą, kuris suka visą dabartinę Lietuvos politiką".

Taip tai, vadinasi, tarp Smetonos ir Smetonienės stovi Mironas ir Tamošaitis, arba—du mulai. Kadangi mulas gimsta tiktai iš arklio ir asilo, tai sulig tėvų Marijonų teorijos išeina, kad tų dviejų mulų gimdytojais yra p. Smetonų pora Katras iš jų arklys ir katras asilas nesunku atspėti.

Nuo krikščionių laikų iki šiol, pasiketė ne tik Lietuvos gyvenimo turinys, bet ir valdymo forma. Tuomet valdė piramida su asilu viršūnėj, o dabar Lietuvą valdo ratas, kurį sudaro: asilas du mulai ir arklys.

X. Z.

* * *

Latvijos vyriausybė politinius emigrantus išdavinėja.

Šių metų sausio mėn. 20 d. 7 val. 35 min. Latvijos vyriausybė išdavė kruvinųjų fašistų policijai Lietuvos politinį emigrantą socialdemokratą d-gą M i s i u l į

Išduodamas d-gą Misiulį, Latvijos vidaus reikalų ministeris pareiškė spaudai kad d-gas Misiulis esąs kriminalinis nusikaltelis, todel jis išduodamas einant pasirašyta su Lietuva konvencija, dar pridūrė, kad fašistų valdžiai esanti pastatyta sąlyga, kad d-gą Misiulį teistų a p y g a r d o s teismas.

Gautomis paskutiniu laiku žiniomis, d-gą Misiulį fašistinė Lietuvos policija baisiai sumušė.

Byla d-go Misiulio perduodama ne apygardos teismui, kaip buvo sakyta, bet K a r i u o m e n ė s teismui ir teisiamas jis bus kaipo p o l i t i n i s.

Kokiais motyvais Latvijos vyriausybė padarė tokį neteisėtą žygį, parašysime sekantį kartą.

„Życie Ludu" sustojo ėjęs.

Geras darbas netikusiose rankose eina velniop. Tą įrodo p. Velecko redaguotasis „Życie Ludu", lietuviškas laikraštis lenkų kalboje. Toks laikraštis, tinkamai pastatytas, galėtų atlikti didelį darbą suartinimui Vilnijos su V. Lietuva. „Ž. Ludu" to darbo neatliko. P. Veleckas pasirodė tam darbui nepriaugęs — nei savo redaktoriškais, nei morališkais gabumais. Jis, vietoje suartinimo darbo, skaitė savo pareiga sėdėti ant paskutiniųjų ir žiūrėti į besikeičiančių ponų norus. Tas pagaliau ir jo laikraščiui sprandą nusuko, nes, nuvertus Voldemarą, p. Veleckas nesusiorientavo pakeisti sulig ta diena savo (atsiprašant) nusistatymą ir todel neįtiko švogerių klikai. Tuo pačiu „Ž. Ludu" neteko pagrindo „tautiškai" galvojančių lietuvių tarpe, o palikęs kaboti ore užgeso, nepalikdamas jokio pėdsako, jei neskaityti pasityčiojimų, nesukeldamas jokio gailesčio, jei neskaityti lietuviškų kaimų ūkininkių, netekusių į ką silkes vinioti. Paskutiniu metu „Życie Ludu" vertėsi pol. emigrantų šmeižimu, o nujausdamas savo galą, šmeižtus net buvo padidinęs, tikėdamas tuo būdu išsigelbėti. Nun laikraštis mirė, o p. Veleckas su liūdesiu visiems sakosi išmainęs „byka na indyka".

X. Y.

Ats. Redaktorius ir leidėjas: Stasys Dainauskas. Spaustuvė „ZORZA" Vilniuje.